

УДК 378: 37.07 (043.3)

Муромець Вікторія Григорівна

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри теорії та історії педагогіки, докторант

Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ

v.muromets@kubg.edu.ua

РОЗВИТОК ЗАГАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ МАГІСТРАТУРИ ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Анотація. Статтю присвячено теоретичному аналізу концептуальних засад розвитку загальних компетентностей студентів магістратури у закладах вищої освіти. Наголошено, що одними із основних завдань підготовки студентів магістратури є системне підвищення якості освіти на інноваційній основі; визначеність й унормування змісту всіх підсистем освіти, що забезпечує поступовий розвиток загальних (універсальних) компетентностей, конкурентоспроможність на зовнішньому ринку праці, створення сприятливих умов для професійного вдосконалення, розвитку лідерських компетенцій.

Ключові слова: загальні компетентності; студенти магістратури; компетентнісні засади; заклади вищої освіти.

Актуальність теми дослідження. Система вищої освіти України є активним учасником, рушійною силою і каталізатором основних тенденцій суспільного розвитку на сучасному етапі. У цьому контексті тенденції до євроінтеграції освітніх процесів значним чином впливають на модернізацію вищої освіти. Це актуалізує необхідність створення єдиного освітнього простору, основними ознаками якого є якість освіти, мобільність студентів, викладачів, дослідників, багатогранність та гнучкість змісту освітніх програм і технологій їх реалізації.

Метою статті є теоретичний аналіз концептуальних засад розвитку загальних компетентностей студентів магістратури у закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Аналіз європейського досвіду розвитку вищої школи, створення Європейського простору вищої освіти (ЄПВО) за Болонським процесом засвідчує зміщення акцентів в освітній парадигмі від процесної до результатної її складової (В. Луговий, Ю. Рашкевич). Саме тому пріоритетного значення в умовах світових глобалізаційних процесів набуває підготовки конкурентоспроможних фахівців на засадах компетентнісного підходу.

Входження України до європейського та світового освітнього простору супроводжується інтеграційними процесами, збільшенням та розширенням інформатизації. Двоступенева підготовка майбутніх фахівців у контексті розбудови національної системи вищої освіти потребує поступового впровадження європейських норм і освітніх стандартів на компетентнісних засадах. Основні положення щодо інтеграції науки і освіти України у європейське співтовариство реалізується низкою програм, зокрема, це проекти: Tuning Educational Structures in Europe (2000), Education at a Glance 2011: OECD Indicators. Glossary. – Paris: 2011, International Standard Classification of Education. ISCED 1997 / UNESCO, Recommendation of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on the establishment of the European Qualifications Framework for lifelong learning, The Bologna Process 2020 – The European Higher Education Area in the new decade, Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education (Leuven and Louvain-la-Neuve, 28-29 April 2009).

Одними із основних завдань підготовки студентів магістратури є системне підвищення якості освіти на інноваційній основі; визначеність й унормування змісту всіх підсистем освіти, що забезпечує поступовий розвиток загальних (універсальних) компетентностей, конкурентоспроможність на зовнішньому ринку праці, створення сприятливих умов для професійного вдосконалення, розвитку лідерських компетенцій.

В Україні актуальність якісної підготовки майбутніх фахівців засвідчено у: Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021, Концепції гуманітарного розвитку України до 2020 року, Концепції організації підготовки магістрів (2010), Положенні Про затвердження Національної рамки кваліфікації (2011), документах Болонського процесу. Урахування процесно-результатних парадигмальних змін в освіті, перехід до результатної освітньої парадигми актуалізує визначення (ідентифікацію та діагностику) загальних компетентностей випускників вищої школи.

Відтак, вивчення вітчизняних і зарубіжних наукових джерел, спостереження за процесами, що відбуваються на сучасному етапі реформування вищої освіти і

впливають на модернізацію професійної підготовки студентів магістратури уможливили виявлення низки суперечностей між: визначеною потребою сучасного суспільства у фахівцях, що володіють новим типом професійного мислення і тенденціями інтеграції й спеціалізації в управлінській підготовці студентів магістратури на компетентнісних засадах; посиленими вимогами Європейського ринку праці до професійної підготовки студентів магістратури та діючою освітньою парадигмою професійної підготовки студентів магістратури; трансформацією цілей системи професійної підготовки студентів магістратури зумовленою зміною освітньої парадигми, і нерозробленістю теоретико-методологічних засад розвитку загальних компетентностей студентів магістратури у контексті реалізації управлінської діяльності; між сучасними підходами до визначення універсальності загальних компетентностей студентів магістратури і недостатнім розумінням соціальної затребуваності в оволодінні такими компетентностями; зростанням потреби у теоретико-методологічному обґрунтуванні проблеми розвитку загальних компетентностей студентів магістратури з урахуванням новітніх освітніх вимірів і недостатнім рівнем такої розробки у вітчизняних наукових джерелах.

Необхідність вирішення вищезазначених суперечностей, об'єктивна потреба суспільства у формуванні конкурентноспроможного фахівця з розвиненими загальними компетентностями.

Сучасні українські та російські дослідники, міжнародні організації інтенсивно розвивають ідеї запровадження компетентнісного підходу в освіті, оскільки компетентність набуває статусу особливої реальності, важливою як у сфері професійної освіти, так і в практичній діяльності. Так, компетентнісний підхід є предметом наукового дослідження українських вчених: І. Бабіна, П. Бачинського, Н. Бібік, Г. Гавришак, І. Гудзик, Н. Дворнікова, С. Калашникової, О. Локшиної, О. Пометун, І. Родигіна, О. Савченко, С. Сисоєвої.

У наукових дослідженнях російських вчених забезпечення якості впровадження компетентнісного підходу в систему вищої освіти вивчали М. Авдєєва, В. Байденко, О. Бондаревська, А. Вербицький, І. Зимня, В. Красвський, А. Хуторський.

Розвиток національної системи вищої освіти на основі компетентнісного підходу вимагає поступового запровадження європейських норм і освітніх стандартів до змісту вищої освіти, підготовку професійно-компетентних фахівців [6, 51]. У такому контексті діяльність країн-членів Європейського Союзу спрямована на збереження і розвиток європейських цінностей, міжнародне співробітництво у сфері освіти. Передумови для цього закладені в Національній доктрині розвитку освіти, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр.

Такі трансформаційні процеси є ключовими у ряді нормативних документах в галузі розвитку національної вищої освіти в Україні, зокрема: Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Концепції наукової, науково-технічної та інноваційної політики в системі вищої освіти України, Концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір; комплексі нормативних документів для розробки складових системи галузевих стандартів вищої освіти, Концепції гуманітарного розвитку України до 2020 року, указах Президента України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України на 2009-2015 роки»; рішеннях підсумкових колегій Міністерства освіти і науки України та інших документах. Проблеми розвитку та підвищення якості вищої освіти відображені в законодавчо-нормативній базі, зокрема, в таких документах, як: Закон України «Про освіту» (1991 р), Закон України «Про вищу освіту» (2002; 2014 р.).

Основні положення інтеграції науки і освіти України в європейську спільноту наголошується в Національній доктрині розвитку освіти (2002 р.) до них відносяться насамперед такі: підвищення якості освіти, здійснення моніторингу ефективності діяльності освітньої системи на національному рівні; децентралізація управління освітою шляхом розширення державно-громадського партнерства в соціальній сфері; структурна перебудова системи освіти відповідно до потреб забезпечення безперервності освіти; формування готовності вчителів та навчальних закладів до інноваційної діяльності; розвиток ринку освітніх послуг; розширення міжнародного співробітництва, моніторинг та використання інноваційних ідей зарубіжного досвіду в сфері освіти.

У свою чергу І. Зимня розглядає компетентнісний підхід саме в проектуванні професійної підготовки студентів магістратури для подальшої розробки освітніх стандартів, що відображають якісні результати освітнього процесу в різного роду компетенціях [1]. Вчена зазначає, що поняття компетентності включає не тільки когнітивну і операціонально-технологічну складові, а й мотиваційну, етичну, соціальну та поведінкову. «Воно включає результати навчання (знання та вміння), систему ціннісних орієнтацій, звички. Компетентність завжди є актуальним проявом компетенції»[1].

Більшість зарубіжних дослідників, аналізуючи категорії «компетентність» і «компетенція», виділяють два типи навчальних результатів: загальна компетентність (key competency) і спеціальна (предметна) компетентність (specific competency).

На думку вчених, загальна компетентність розуміється як здатність до аналізу і синтезу, загальні знання, здатність до самостійного навчання, співпраці і комунікації, цілеспрямованість, лідерські якості, організованість і здатність до планування. В принципі, це ті здібності, які «необхідні у будь-яких ситуаціях, не тільки тих, пов'язаних з певною галуззю. Крім того, більшість з них можна розвинути або знищити відповідає чи не відповідає навчальним методом або в певному форматі»[3].

Згідно формулюваннями ЮНЕСКО, освіта являє собою процес соціалізації індивіда, в ході чого відбувається становлення його здібностей до саморозвитку, пов'язаних з формуванням когнітивних (learning to know - вчитися знати, професійно-методична компетентність), діяльнісних (learning to do - вчитися робити, компетентність в плані діяльності, перетворення задуманого в життя), комунікативних (learning to live together - вчитися жити разом, соціально-комунікативна компетентність) і світоглядних (learning to be - вчитися бути, компетентність в плані особистості) компетентностей [3].

Важливе значення для реформування системи вищої освіти в Україні мають результати проекту «Tuning Education Structures in Europe» («Налаштування освітніх структур в Європі») [4], підтриманого Європейською Комісією, в якому для реалізації цілей Болонської декларації поставлена задача визначити точки

конвергенції і виробити загальне розуміння кваліфікацій за рівнями в термінах компетенцій як результатів навчання. Проектом запропонована теоретична модель компетенцій майбутніх фахівців і виділені наступні категорії загальних компетенцій: інструментальні (когнітивні здібності, методологічні здібності, технологічні вміння, лінгвістичні вміння, комунікативні компетенції) міжособистісні (вміння виражати почуття і відносини, критика і самокритика, вміння працювати в колективі і т. д.); системні (поєднання розуміння, ставлення і знання, дозволяє аналізувати складові системи і її цілісність, вміння планувати системні зміни, конструювати нові системи) [3].

Спеціальні компетенції, визначені проектом на основі аналізу окремих напрямів підготовки фахівців другого циклу (ступінь магістр):

1) володіти предметною областю на підвищеному (просунутому) рівні, тобто володіти новітніми методами і технологіями (дослідження), знати новітні теорії та їх інтерпретації;

2) критично відслідковувати й осмислювати розвиток теорії і практики;

3) володіти методами незалежного дослідження і вміти пояснювати його результати на просунутому рівні;

4) бути здатним зробити оригінальний внесок у дисципліни, враховуючи канони певної предметної області, наприклад, в рамках кваліфікаційної роботи;

5) демонструвати оригінальність і творчий підхід;

6) опанувати компетенціями на професійному рівні.

У 2014 році був прийнятий новий «Закон про вищу освіту», основний ідей якого є імплементація концептуальних положень у сферу вищої освіти України для забезпечення європейського рівня діяльності вищої школи. Реформування вищої освіти в українських вищих навчальних закладах ґрунтується на концептуальному положенні про те, що професійна підготовка студентів магістратури може бути забезпечена інтеграцією інтелектуального, культурного, соціального, науково-технологічного аспектів розвитку суспільства і необхідністю обґрунтування такої інтеграції на різних рівнях: методологічному, теоретичному, практичному та методичному.

Дослідження компетентнісних основ професійної підготовки студентів магістратури в Україні реалізовано в основному на основі системного, культурологічного, порівняльного, цілісного та компетентнісного підходів. Розглянемо ці підходи більш детально. Приміром, системний підхід дозволяє розглянути процес професійної підготовки студентів магістратури і виділити як системоутворюючий фактор такої підготовки; змоделювати систему професійної підготовки студентів магістратури як систему ключових понять дослідження; структуру професійної підготовки студентів магістратури та дозволив виділити спільні та відмінні риси у професійній підготовці студентів магістратури для визначення напрямків використання досвіду країн Європейського Союзу в системі професійної підготовки студентів магістратури в Україні.

Культурологічний підхід дозволяє дослідити становлення майбутнього фахівця як носія висококультурної та освіченої особистості, здатного до свідомого визначення і реалізації цілей освітнього процесу, професійної готовності до визначення перспективних цілей освітніх систем, враховуючи інтернаціоналізацію і глобалізацію.

Порівняльний підхід спрямований на здійснення аналізу системи професійної підготовки студентів магістратури в країнах Європейського Союзу в цілому, і в кожній країні зокрема, з'ясування спільних і відмінних рис у становленні та розвитку реалізації компетентнісного підходу в країнах ЄС, їх порівняння з вітчизняними моделями професійної підготовки майбутніх фахівців .

Концептуальні засади цілісного підходу реалізуються для вивчення професійної підготовки майбутніх фахівців як об'єкта дослідження з позиції цілого явища; визначення основних елементів, частин, сторін об'єкта, як цілісної системи, їх специфіки та особливостей.

Висновки. Вивчення практики роботи вищих навчальних закладів свідчить про відбувається переосмисленні у галузі філософії освіти, оновленні змісту, організаційних форм, методів і засобів професійної підготовки студентів магістратури з урахуванням компетентнісного підходу. Це актуалізує необхідність створення єдиного освітнього простору, основними ознаками якого є якість освіти,

мобільність студентів, викладачів, дослідників, багатогранність і гнучкість змісту освітніх програм і технологій їх реалізації.

Зокрема, змістовий аналіз базових понять довів, що запровадження компетентнісного підходу використовується у дослідженнях професійної підготовки студентів магістратури з урахуванням специфіки їхньої майбутньої професійної діяльності, є відображенням загальних і професійних знань, умінь і навичок, особистісних якостей, професійних прагнень для ефективної педагогічної, науково-дослідної діяльності в умовах університетської освіти. Таким чином, саме сукупність певних підходів утворює системну цілісність, яка дозволяє сформулювати цілісну концепцію професійної підготовки студентів магістратури на компетентнісній основі в Україні. Проте, вивчення практики роботи вищих навчальних закладів України свідчить про відбувається переосмисленні у галузі філософії освіти, оновленні змісту, організаційних форм, методів і засобів професійної підготовки студентів магістратури з урахуванням компетентнісного підходу. Це актуалізує необхідність створення єдиного освітнього простору, основними ознаками якого є якість освіти, мобільність студентів, викладачів, дослідників, багатогранність і гнучкість змісту освітніх програм і технологій їх реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вельш В. Трансверсальность. Трансверсальный разум и разум вообще / Вольфганг Вельш // Культура у філософії ХХ століття. Матеріали ІV Харківських міжнародних Сквородинівських читань (30 вересня – 1 жовтня 1997р.) – Харків: Університет внутрішніх справ, 1997. – С. 22-33.
2. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 42 с.
3. Краевский В.В. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах [Текст] / В.В. Краевский А.В. Хуторской. – 2003. – 10 с.
4. Миханова О. П. Формирование универсальных компетенций: от теории к практике / О. П. Миханова // Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. Гуманитарные науки. – 2009. – № 4 (12). – С. 145–151.
5. Рашкевич Ю. М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: практичний довідник / Ю. М. Рашкевич. – Л., 2014. – 245 с.
6. Сисоева С.О., Батечко Н.Г. Вища освіта України: реалії сучасного розвитку / С.О. Сисоева, Н.Г. Батечко / Міністерство освіти і науки України, Київський університет імені Бориса Грінченка, Національний університет біоресурсів і природокористування. – К., ВД ЕКМО,

2011. – 368 с.

7. Овчарук О. В. Компетентісний підхід в освіті: загальноєвропейські підходи / О.В.Овчарук // Інформаційні технології і засоби навчання. 2009. №5 (13). Режим доступу до журналу: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>

8. Hutmacher Walo. Key competencies for Europe: Report of the Symposium Berne, Switzerland, 27-30 March 1996 / Council for Cultural Co-operation (CDCC) // Secondary Education for Europe Strasburg. – 1997. – P. 11.

9. Tuning Educational Structures in Europe. – http://www.europa.eu.int/comm/education/policies/educ/tuninig/tuning_en.html, 25.10.2005 р.

Рецензент

Тернопільська В.І.- д. пед. н., проф.

Стаття надійшла до редакції 25.01.2016

РАЗВИТИЕ ОБЩИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТОВ МАГИСТРАТУРЫ КАК ОБЪЕКТ НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

Муромец Виктория Григорьевна

кандидат педагогических наук,

доцент кафедры теории и истории педагогики, докторант

Киевский университет имени Бориса Гринченка, г. Киев

v.muromets@kubg.edu.ua

Аннотация. Статья посвящена теоретическому анализу концептуальных основ развития общих компетенций студентов магистратуры в учреждениях высшего образования. Отмечено, что одними из основных задач подготовки студентов магистратуры является системное повышение качества образования на инновационной основе; определенность и нормирование содержания всех подсистем образования, обеспечивает постепенное развитие общих (универсальных) компетенций, конкурентоспособность на внешнем рынке труда, создание благоприятных условий для профессионального совершенствования, развития лидерских компетенций.

Ключевые слова: общие компетентности; студенты магистратуры; компетентностные основы; учреждения высшего образования.

DEVELOPMENT OF GENERAL COMPETENCE MASTER STUDENTS AS AN OBJECT OF SCIENTIFIC RESEARCH

Viktoriya H. Muromets

Ph.D., Associate Professor of Theory and History of Education, Post-doctoral students

Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv

v.muromets@kubg.edu.ua

Abstract. The article is devoted to the theoretical analysis of the conceptual foundations of general competences of Master students in institutions of higher education. Naholoscheno that one of the main tasks of preparing students magistracy system is improving the quality of education on the basis of innovation; determination and regulation of content of all subsystems of education, ensuring the gradual development of the common (universal) competence, competitiveness in the external labor market, creating favorable conditions for professional development, development of leadership competencies.

Keywords: general competence; students of Master; competency framework; institutions of higher education.

REFERENCES (TRANSLITED AND TRANSLITIRETED)

1. Velsh V. Transversal. Transversal of reason and of reason in general / Wolfgang Welsch // Culture in the philosophy of the XX century. Materials IV Kharkiv international skovorodinskaya readings (September 30 - October 1, 1997.) - Kharkiv University of Internal Affairs, 1997. - P. 22-33. (in Russian).
2. Zymnyaya I.A Key competences as general efficient basis of competence approaches in education. Author version. - M.: Yssledovatelskyy Preparation Center of quality specialists, 2004. - 42 p. (in Russian).
3. Kraevskyy V. Subjet and general subject in educational standards [Text] / V.V A.V Kraevskyy Hutorskoy. - 2003. - 10 s. (in Russian).
4. Myhanova AP Formation of key competences: from theory to practice / AP Myhanova // Proceedings of the higher educational institutions. Povolzhskii region. Humanytarnye science. - 2009. - № 4 (12). - P. 145-151. (in Russian).
5. Rashkevych M. Bologna Process and the new pardyhma higher education: a practical guide / YM Rashkevych. - L., 2014. - 245 p. (in Ukraine).
6. Sy`soyeva S.O., Batechko N.G. Higher education Ukraine: realities of contemporary / Sy`soyeva S.O., Batechko N.G. / Ministry of Education and Science of Ukraine, Borys Grinchenko Kyiv University, National University of Life and Environmental Sciences. - K., WA ECOMO, 2011. - 368 p.
7. Ovcharuk O.V Competence approach in education: Europe-wide approaches / O.V.Ovcharuk // Information technologies and means of teaching. 2009. №5 (13). Access to the magazine: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html> (in English).
8. Hutmacher Walo. Key competencies for Europe: Report of the Symposium Berne, Switzerland, 27-30 March 1996 / Council for Cultural Co-operation (CDCC) // Secondary Education for Europe Strasburg. - 1997. - R. 11. (in English).
9. Tuning Educational Structures in Europe. - Http://www.europa.eu.int/comm/education/policies/educ/tuning/tuning_en.html, 25.10.2005 p. (in English).